

DELINQUÈNCIA I JUSTÍCIA DURANT LA IMMEDIATA POSTGUERRA A LA PROVÍNCIA DE GIRONA

LAURA ROMERO

(Universitat de Girona)

En el moment en què ens posem a treballar amb la documentació que ens ofereix un llibre de sentències hem de ser conscients del tipus d'informació que aquest sol aportar. Mostra l'activitat anual que ha tingut un tribunal i ofereix la informació de les sentències dictades al llarg de l'any. Cal dir que aquestes sentències solen estar numerades i ordenades cronològicament. Cada un dels llibres pot correspondre a un any o a un conjunt d'anys, segons l'activitat que hagi tingut el tribunal i el volum de sentències que hagi produït.

A través de les sentències podem conèixer diferents aspectes de la vida dels processats, com ara la professió, l'estat civil i l'edat, que ens permeten documentar força bé el perfil sociològic dels processats i també analitzar detalladament els delictes que es cometien i les sancions dictades pels tribunals. I gràcies a tota aquesta informació podem intentar relacionar la delinqüència amb la situació socioeconòmica de la població i intentar extreure'n conclusions.

L'estudi de les sentències de les audiències provincials no és un tema recurrent dins l'estudi historiogràfic i això fa que encara sigui un camp amb força punts foscos, tot i que a Catalunya tenim bons estudis, com ara els realitzats per la professora C. Mir¹ i també els realitzats per C. Agustí.²

¹ C. MIR, *Vivir es sobrevivir. Justicia, orden y marginación en la Cataluña rural de postguerra*, Lleida, Milenio, 2000. Vegeu també C., MIR (et al.), *Violència i repressió a Catalunya durant el franquisme*, Lleida, Universitat de Lleida, 2001, i C. MIR, C. AGUSTÍ, «Delincuencia patrimonial y justicia penal: una incurción en la marginación social de postguerra (1939-1951)», dins «Pobreza, marginación, delincuencia y políticas sociales bajo el franquismo», *Espai/Espai*, 45, Lleida, Universitat de Lleida, 2005.

² C. MIR, C. AGUSTÍ, *op. cit.*

També M. Ortiz,³ a la resta de la Península, ha desenvolupat alguns treballs de gran importància relacionats amb aquest tema.

Pel que fa a les audiències, administrativament parlant, al llarg de la seva història han patit certes remodelacions i canvis. Això ha provocat, per exemple, que des de 1893 la de Girona quedés com a Audiència Provincial de Girona quan des de 1883 n'hi havia dues: Girona i Figueres. Altres dificultats amb què ens podem trobar quan treballem amb aquest tipus de documentació són els buits temporals. En el cas de Girona, just abans dels anys treballats, hi ha un buit documental que abraça de 1933 fins a 1939.

El nostre treball es basa en un breu estudi de les sentències de l'Audiència Provincial de Girona durant el trienni 1939-1941. Hem buidat la documentació i, a partir de les dades que hem obtingut, hem intentat extreure'n algunes conclusions de caràcter socioeconòmic i hem establert comparacions amb les dades que ens ofereix la professora C. Mir en un article publicat recentment.⁴

LA JUSTÍCIA FRANQUISTA

La primera etapa del franquisme (1939-1945) es veu marcada en el context internacional pels moments d'auge dels feixismes a Europa i per l'inici de la Segona Guerra Mundial. Espanya es va haver de mantenir al marge de la gran guerra a causa de l'esgotament de la població i la destrucció material que patia. La situació econòmica es va agreujar a través del control francobritànic dels mercats marítims d'aliments, cosa que va contribuir al fet que Franco es quedés al marge del conflicte declarant-se neutral tot i les clares simpaties del règim per un dels dos bàndols.⁵

En aquests anys de postguerra es vivia un ambient de pessimisme, derrotisme i murmuració a causa de la manca d'aliments i el malestar de la població amb els sectors militars pel proveïment dels aliments i l'augment dels preus. Es va produir una crisi econòmica deguda a la situació bèl·lica europea que es va veure agreujada per la política autàrquica que el règim havia adoptat per superar la Guerra Civil.

És àmpliament coneguda la situació de pèrdua del poder adquisitiu i la falta de productes alimentaris de primera necessitat que es va produir

³ M. ORTIZ, *Violència política en la Segunda República y el primer franquismo*, Madrid, Siglo XXI, 1996.

⁴ C. MIR, C. AGUSTÍ, *op. cit.*, pàg. 69 - 92.

⁵ E. MORADIELLOS, *La España de Franco (1939-1975)*, Madrid, Síntesis, 2000, pàg. 37 - 63.

durant els primers anys del franquisme. Aquest fet va dur a la seva suplència a través de l'estraperlo a petita escala. Una de les circumstàncies que conduí la societat espanyola de postguerra a aquesta extrema necessitat va ser el fet que la guerra havia agafat la societat sense acabar de completar el procés d'industrialització, i això aguditzà la pobresa i la marginació.⁶

D'altra banda, el govern va desenvolupar una política de control i repressió de la població molt dura. Van ser anys de persecució i conversió de tots aquells elements o sectors hostils a la ideologia i política franquistes: es van desenvolupar tasques d'adoctrinament, propaganda estatal, enquadrament de la població dins un únic partit, creació d'una única cadena de premsa i ràdio...

LES JURISDICCIONS ESPECIALS

La justícia franquista es va desenvolupar dins un marc de jurisdiccions especials que s'encarregaven d'exercir justícia i control sobre la població espanyola. Aquestes noves jurisdiccions varen tenir un paper rellevant dins la política repressiva franquista. No farem una descripció detallada de cada una de les jurisdiccions especials que varen aparèixer al llarg del règim, sinó que ens centrarem en aquelles que ens concerneixen dins el tema i el període que estem treballant.

D'aquesta manera, és molt important parlar de les jurisdiccions especials de caràcter militar. Amb el franquisme es va recórrer als militars amb finalitats polítiques, cosa que facilità que aquests acabessin estenent les seves competències a fets que no eren pròpiament de jurisdicció militar. A l'inici de la Guerra Civil es va produir una superposició de les autoritats militars sobre les administratives i judicials i, d'aquesta manera, la jurisdicció militar augmentà el seu camp d'actuació. A partir del franquisme, delictes contra l'ordre públic, la propietat i/o les persones, agressions i/o insults a funcionaris i tinença d'armes, per exemple, deixaren de ser processats per la justícia ordinària i passaren a mans de la militar. Igualment li correspongué la repressió de la dissidència política i tingué plens poders per destituir els funcionaris i empleats que creia convenients a les zones que a poc a poc s'anaven conquerint, abans que es realitzés la depuració administrativa del règim republicà.

⁶ C. MIR, C. AGUSTÍ, *op. cit.*, pàg. 69 - 92.

A més dels càrrecs ja esmentats, a la jurisdicció militar també se li atorgà la lluita contra totes aquelles activitats contràries al règim franquista: tant les derivades de la Guerra Civil com totes aquelles que es produïssin en un futur.⁷ Un cop acabat el conflicte, encara se li atribuïren altres aspectes que habitualment havien estat potestat de la justícia ordinària.⁸ D'aquesta manera, en delictes comuns com ara l'acaparament s'agreujaren les penes, que oscil·laven entre la multa i la pena de mort.

El fet que s'apostés decididament des del govern per la jurisdicció militar no sembla que respongués tant a una desconfiança envers la justícia ordinària, sinó a un sistema més eficaç de repressió. Lanero Táboas apunta que els tribunals militars són més ràpids, rígids i amb penes més contundents.⁹

Els tribunals militars, civils i de jurisdiccions especials adquiriren una funció política innegable. La repressió franquista es va veure molt clarament desenvolupada en la justícia militar, ja que, amb la declaració de l'estat de guerra feta per la Junta de Defensa Nacional (28 de juliol de 1939) les autoritats civils quedaren en la majoria dels casos subordinades a les autoritats militars. D'aquesta manera, la jurisdicció militar se sobreposà a l'ordinària a través del sistema dels sumaríssims d'urgència. El terror i la misèria es van perllongar fins a 1945.¹⁰

Al començament de la dècada dels anys quaranta, amb lleis com la del 2 de març de 1943 i la del 26 de juny de 1943, la jurisdicció i els tribunals ordinaris recuperaren algunes competències en aquells actes que tenien repercussió directa en la vida pública, sempre i quan no fossin una alteració per a l'ordre públic o dels exèrcits. Tanmateix, la jurisdicció ordinària sempre quedà subordinada a la militar tant a nivell de competències com

⁷ M. LANERO TÁBOAS, *Una milícia de la justícia. La política judicial del franquismo (1936-1945)*, Centro de Estudios Constitucionales, 1996, Madrid, pàg. 322.

⁸ Alguns d'aquests aspectes serien l'acaparament de gènere, l'augment abusiu de preus, el frau en la qualitat de productes, escampament de rumors per augment de preus, tancament injustificat d'establiments... Vegeu M. LANERO TÁBOAS, *op. cit.*, pàg. 323.

⁹ M. LANERO TÁBOAS, *op. cit.*, pàg. 328.

¹⁰ A les comarques gironines, la repressió es va fer més evident en els nuclis rurals on els comitès revolucionaris i la venjança eren molt importants. Malgrat tot, la repressió en el cas de Girona es va veure matisada i alleugerida per la proximitat de la frontera, que va facilitar la fugida a l'exili dels càrrecs republicans. Vegeu J. CLARA, *Girona sota el franquisme 1939-1936*, Girona, Diputació de Girona, 1991, pàg. 12 - 13.

a nivell de recursos humans i materials dels que disposava l'administració de justícia.¹¹

El tribunal de responsabilitats polítiques, creat a partir de la llei del 9 de febrer de 1939, era destinat expressament a la repressió de l'enemic polític.¹² Lanero Táboas, citant J. Cano Bueso, cataloga la llei de responsabilitats polítiques de monstruositat jurídica,¹³ per la gran quantitat de causes d'aquest tipus que es van obrir.¹⁴ Un dels aspectes més sorprenents d'aquesta llei és la seva retroactivitat, que arribava fins a l'1 d'octubre de 1934. A més, també recollia la possibilitat de jutjar persones ja difuntes.

Les penes que complien els condemnats per responsabilitats polítiques eren molt variades, ja que podien anar de meres sancions econòmiques fins a la limitació de la llibertat de residència. El règim va fer servir aquesta jurisdicció per instaurar el terror en la societat de postguerra, a més d'utilitzar-la com a sistema de finançament de l'Estat.

L'altra eina de repressió política, el tribunal especial de maçoneria i comunisme, creat amb la llei de l'1 de març de 1939, podia imposar penes que anaven des de la presó menor fins a la separació definitiva de càrrecs públics. Evidentment, també va esdevenir una llei de caràcter retroactiu i afectà tots aquells que haguessin participat en organitzacions comunistes o en la maçoneria abans de 1936. I també es va crear pensant en possibles actes futurs d'aquest tipus, i per lluitar contra els ideals contraris a la religió, la pàtria i les seves institucions. A més de les funcions ja descrites, aquest nou tribunal tenia jurisdicció per lluitar contra la dissidència interna del mateix Estat.

Cal destacar també el paper que varen desenvolupar altres jurisdiccions especials de caràcter econòmic, com són el jutjat de delictes monetaris, creat per castigar delictes de contraban i atresorament de monedes (llei del 24 de novembre de 1938), i des del 20 de novembre de 1940, també per castigar el delicte d'evasió de capitals.

¹¹ M. LANERO TÁBOAS, *op. cit.*, pàg. 325.

¹² Són tribunals que s'encarreguen de jutjar fets els quals no cobreixen els delictes de rebel·lió militar.

¹³ M. LANERO TÁBOAS, *op. cit.*, pàg. 329. Vegeu també J. CANO BUESO, *La política judicial del règim de Franco*, Ministerio de Justicia, 1985, Madrid, pàg. 93.

¹⁴ Algunes d'elles serien l'acceptació de càrrecs durant la II República, militància política, desenvolupament d'un càrrec polític, etc. Vegeu M. LANERO TÁBOAS, *op. cit.*, pàg. 323.

La fiscalia de taxes, creada amb la llei del 30 de setembre de 1940, aplicava sancions en delictes d'acaparament com a complement de les establertes prèviament amb la llei del 26 d'octubre de 1939, que atribuïen el coneixement d'aquest delicte a la jurisdicció militar (que continuava essent competent en aquesta matèria). També inicià els processos per infracció de les disposicions sobre proveïments i després els expedients corresponents eren enviats al tribunal militar o ordinari, segons fos el cas.

LA JUSTÍCIA ORDINÀRIA

Dins aquest context, la justícia ordinària va esdevenir un instrument més de repressió i control. S'encarregà dels àmbits desatesos o dels que expressament se li havien atribuït.¹⁵ Els jutges de primera instància es van dedicar també a neutralitzar qualsevol brot de contestació individual o social, actuant principalment sobre les capes socials més marginals. El règim englobà sota les mateixes penes tant els petits delinqüents d'àmbit local com els desafectes polítics, ja que tant els uns com els altres el que feien era contradir al sistema.¹⁶ És per això que autors com C. Mir donen tanta importància als delictes contra la propietat i l'actuació que tingueren els tribunals civils com a complement dels tribunals militars i especials.

Els principis de moral catòlica com a norma d'Estat van proporcionar el poder de regular els aspectes més privats de la vida familiar sota l'epígraf d'honestedat i bons costums. En aquest context repressiu, les dones van ser les víctimes per excel·lència.

Fins a 1944 (reforma del codi penal) els delictes d'àmbit familiar havien estat regulats per una legislació específica: lleis de penalització de l'avortament, abandonament de la família, infanticidi, adulteri, entre d'altres. Això va fer, en el cas de la dona, que es retrocedís respecte a les llibertats adquirides amb la Segona República.¹⁷

Es va tendir a una potenciació de la natalitat a través d'una legislació específica: derogació de la llei del divorci i la llei del 24 de gener de 1941, en què es penalitzava l'avortament. Així es volien propiciar altes taxes de natalitat que suplissin la catàstrofe demogràfica de la guerra i l'exili.

¹⁵ C. MIR (2000), *op. cit.*, pàg. 58-59.

¹⁶ C. MIR, C. AGUSTÍ, (2005), *op. cit.*, pàg. 69 - 92.

¹⁷ C. MIR (2000), *op. cit.*, pàg. 145.

L'abandonament a partir de 1944 fou castigat amb penes d'arrest major i una multa. Aquestes penes eren aplicables a les mares i als avis materns (que per tal d'evitar la deshonra també col·laboraven en els delictes).

El delicte d'infanticidi, regulat per la llei de l'11 de maig de 1942, deia que la mare que matés el fill per tal d'amagar la seva deshonra seria castigada amb la pena de presó menor. El mateix patirien els avis materns en el cas de ser-ne còmplices. El parricidi i l'assassinat eren penalitzats amb un altre sistema. En molts casos, en les acusacions hi intervenien els rumors dels veïns, que feien que la justícia es decantés.

La llei de l'avortament també criminalitzava les pràctiques anticonceptives. Aquesta llei s'aprovà el gener de 1941, però ja el 1938 la delegació nacional de justícia i dret de la FET i de les JONS va formular un avantprojecte de codi penal en el qual aquests delictes es castigaven amb penes de 6 a 10 anys, com a actes contraris a la «raça espanyola». Hi entraven també la venda i el comerç d'anticonceptius i el matrimoni amb persones de «raça inferior».¹⁸

L'adulteri també va ser regulat pel govern franquista. La llei franquista va voler donar èmfasi al fet que el matrimoni no era un simple contracte que es pogués rescindir. A més, donava la deguda importància al fet que l'adulteri no es podia cometre ni pels homes (ell i l'amant eren castigats a presó menor, tot i que en molts casos a la pràctica eren exculpats) ni per les dones, però en el cas d'infidelitat femenina era molt més greu. Era una acusació molt difícil de demostrar, per això en molts casos només es feia el judici en què es donava alligonament moral a la dona (al revés no passava mai) i també sovint suposava una deshonra i vergonya per a ella (fruit de la misogínia que dominava la societat franquista).

Els sumaris incoats amb major freqüència eren els d'escàndol públic i corrupció de menors (que a la vegada amaguen casos de prostitució). Els casos de prostitució clandestina només es denunciaven i es feien públics quan s'hi implicaven menors que havien estat induïts a l'ofici per adults.

La legislació franquista preveia penes per castigar els que practicaven abusos sexuals, però la pràctica judicial va demostrar fins a quin punt joves i nenes (que eren les màximes agredides) es veien davant la impossibilitat d'aportar proves convincents a l'acusació.

¹⁸ C. MIR (2000), *op. cit.*, pàg. 151 - 155.

Ens trobem que la llei franquista donava peu a tot tipus d'abusos, i reprimia al màxim la població en funció dels interessos del govern.¹⁹ La presó fou l'eix de repressió franquista. A més, cal tenir en compte que arribà un moment en què la gent acusà per eliminar els seus competidors comercials i professionals i es denunciaven les persones per les idees. Els actes es magnificaren perquè esdevinguessin delictes. L'apetència de béns feia que es trobessin testimonis fàcilment.²⁰

REPRESENTACIÓ ESTADÍSTICA DE LES DADES

LA PROCEDÈNCIA DE LES CAUSES

Si analitzem la procedència dels processos judicials, podem veure com el jutjat instructor de Girona fou qui determinà més sentències de la demarcació. El jutjat instructor de la Bisbal d'Empordà va ser el segon i el següent el d'Olot.

Podríem dir que a Girona és normal que en trobem més, ja que abraça poblacions de gran densitat, però al de la Bisbal i el d'Olot hauríem d'analitzar altres factors, ja que les poblacions que s'hi inclouen no són ni de bon tros tan nombroses com Girona.²¹ Això ens hauria de fer reflexionar sobre les causes que en determinats partits judicials es cometin més delictes que en d'altres, amb relació a la població que hi ha a cada un.

Si ens fixem en el cas de la Bisbal i Olot, podem adonar-nos que la majoria de poblacions que tenen membres encausats solen ser poblacions de caràcter rural i de baixa densitat. Si tenim en compte això i el que ens diu C. Mir,²² podríem constatar que possiblement el fet que en partits judicials amb una majoria de població de caràcter rural es processa un nombre de persones força elevat amb relació a la població total, sigui degut a la pèrdua de poder adquisitiu i a la manca de productes alimentaris que patia la població en els anys de postguerra, fet agreujat per la situació d'autarquia que es va produir durant els primers anys del franquisme.

¹⁹ C. MIR (2000), *op. cit.*, pàg. 181 - 184.

²⁰ J.M. SOLÉ I SABATÉ, *La repressió franquista a Catalunya 1938-1953*, Barcelona, Ed. 62, 1985, pàg. 51 - 55.

²¹ Segons les dades extretes de l'*Anuario estadístico provincial de Gerona. Año 1943*, Madrid 1944, podem comprovar com al partit judicial de Girona hi havia 94.624 habitants, mentre que als partits judicials de la Bisbal i d'Olot n'hi havia 47.317 i 42.137, respectivament (dades referents a 1942).

²² C. MIR, C. AGUSTÍ, (2005), *op. cit.*, pàg. 85 - 92.

DELINQUÈNCIA I JUSTÍCIA DURANT LA IMMEDIATA POSTGUERRA

PROCEDÈNCIA	QUANTITAT	PERCENTATGE
JUTJAT INSTRUCTOR DE FIGUERES	7	7,07%
JUTJAT INSTRUCTOR DE LA BISBAL	30	30,30%
JUTJAT INSTRUCTOR DE STA. COLOMA	7	7,07%
JUTJAT INSTRUCTOR D'OLOT	10	10,10%
JUTJAT INSTRUCTOR DE PUIGCERDÀ	6	6,06%
JUTJAT INSTRUCTOR DE GIRONA	39	39,39%
TOTAL	99	100%

PROCEDÈNCIA I LLOCS DE RESIDÈNCIA DELS PROCESSATS

Analitzant aquestes dades podem comprovar certes desavinences amb les que hem obtingut de la procedència de les sentències. Això és degut al fet que els jutjats dels quals procedeixen les causes fan referència al lloc on s'ha produït el delicte, però no a la població de procedència o residència del processat.

D'aquesta manera veiem com el partit judicial de Girona i el de la Bisbal són els que tenen el percentatge més elevat. La resta està força equilibrada, però cal tenir en compte que també hi ha processats originaris de la resta de Catalunya, la Península i França. Si aquesta comparació la fem a través dels percentatges amb relació a la població total de cada partit judicial (vegeu la figura 2²³), observarem que el partit amb més població processada és el de la Bisbal amb un 7,76‰, mentre que a Girona n'hi ha la meitat (3,71‰)²⁴.

²³ Mapa extret del volum editat pel Departament de Justícia de la Generalitat: C. LOSADA, LL. BELLIDO, *Els partits judicials a Catalunya 1982: dades per a una futura remodelació*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1982.

²⁴ Els altres partits judicials tenen: Puigcerdà l'1,76‰, Figueres l'1,21‰, Olot el 2,61‰ i Santa Coloma de Farners l'1,92‰.

POBLACIÓ	NATURAL DE...	VEÍ DE...
PARTIT JUDICIAL DE GIRONA	21 – 17,35%	37 – 30,57%
PARTIT JUDICIAL D'OLOT	8 – 6,61%	11 – 9,09%
PARTIT JUDICIAL DE LA Cerdanya	7 – 5,78%	5 – 4,13%
PARTIT JUDICIAL DE STA. COLOMA	9 – 7,43%	9 – 7,43%
PARTIT JUDICIAL DE LA BISBAL	30 – 24,79%	37 – 30,57%
PARTIT JUDICIAL DE FIGUERES	6 – 4,95%	7 – 5,78%
COMARQUES BARCELONINES	14 – 11,57%	8 – 6,61%
COMARQUES LLEIDATANES	1 – 0,82%	–
COMARQUES TARRAGONINES	2 – 1,65%	1 – 0,82%
RESTA DE LA PENÍNSULA	17 – 14,04%	5 – 4,13%
FRANÇA	6 – 5,04%	1 – 0,84%
TOTAL	121 – 100%	121 – 100%

PROFESSIÓ DELS PROCESSATS

Analitzant les dades podem observar que gairebé el 40% dels processats tenia professions relacionades amb el sector secundari (vegeu figura 1). Podríem pensar que la majoria corresponia a processats que vivien a la ciutat o molt a prop i, per tant, desenvolupaven tasques relacionades amb la indústria. D'altra banda, també ens adonem que el sector primari hi és força representat, amb més d'un 25%, i que el sector terciari és el menys representat, però té unes dades similars a la població no activa (és a dir,

dones²⁵ i estudiants), fet força sorprenent. Si ens fixem en els percentatges, veurem que els processats pertanyents al sector secundari i el terciari sumen més de la meitat dels processats. Podríem parlar d'una delinqüència majoritàriament urbana? De fet, els membres que treballen en aquests sectors són majoritàriament de caràcter urbà, i ja C. Mir²⁶ fa referència al fet que, en les zones urbanes, els petits delictes com ara robatoris i furtus, eren més freqüents, a causa de l'anonimat dels individus, que no pas en les zones rurals. Malgrat tot, la situació de fam i misèria que hom va viure al llarg de les primeres dècades del franquisme propiciava aquesta mena d'actes entre la població més desafavorida econòmicament. Cal tenir en compte, a més, que els anys d'autarquia econòmica varen ser uns anys molt durs per als treballadors i que es produïen tota una sèrie de canvis en la legislació que feren que aquests estiguessin constantment reprimits pels empresaris: suspensions temporals de treball, sou, acomiadaments, etc²⁷.

SECTOR	QUANTITAT	PERCENTATGE
SECTOR PRIMARI ²⁸	33	27,27%
SECTOR SECUNDARI ²⁹	45	37,19%
SECTOR TERCARI ³⁰	22	18,18%
POBLACIÓ NO ACTIVA ³¹	18	14,87%
NO SE SAP ³²	3	2,47%
TOTAL	121	100%

²⁵ Cal no oblidar que amb el franquisme la dona casada va ser marginada del món laboral i va passar a tenir un paper fonamentalment familiar.

²⁶ C. MIR, C. AGUSTÍ, (2005), *op. cit.*, pàg. 85 - 92.

²⁷ R. MORENO, «Pobreza y supervivencia en un país en construcción», dins «Pobreza, marginación, delincuencia y políticas sociales bajo el franquismo». *Espai/Temps*, 45, Universitat de Lleida, 2005, Lleida, pàg. 142.

²⁸ A continuació es detallaran els oficis que han estat classificats com a pertanyents al sector primari així com la quantitat de persones que els exerceixen: carboner (3), esquilador (3), pagès (22) [en aquesta categoria s'inclouen els llauradors i agricultors trobats en la documentació original], pescador (4), surer (1).

²⁹ Ídem: boter (1), bracer (1), calderer (1), carreter (1), draper (1), electricista (1), empleat (3), ferrer (1), jornalер (20) [en aquest cas s'ha entès que els jornalers eren tots pertanyents a oficis rela-

Distribució dels processats segons les professions

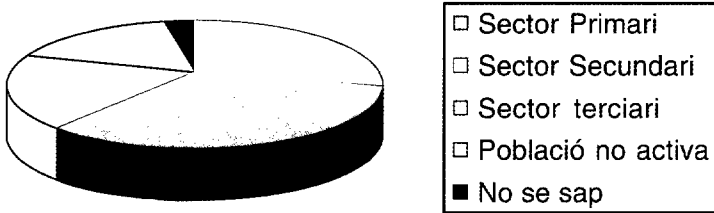

FIGURA 1

Distribució de la delinqüència per partits judicials

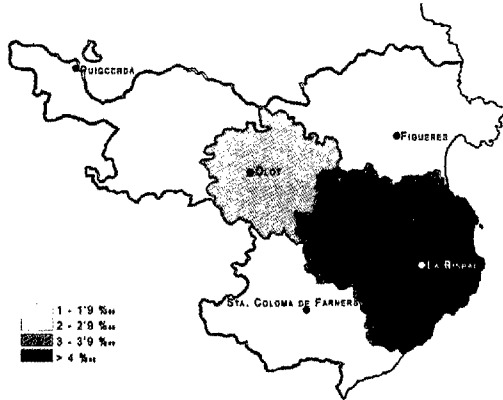

FIGURA 2

cionats amb la indústria, ja que aquests no apareixen en la documentació detallats], llauner (1), mariner (2), mecànic (1), obrer tèxtil (2), paleta (3), retocador (1), sabater (3), taper (2).

³⁰ Ídem: agent auxiliar del cos d'investigadors (1), cambrer (1), comerciant (2), comptable (1), cuiner (2), escrivent (2), escultor (1), flequer (2) fotògraf (1), impressor (1), mecanògraf (1), motorista (1), recader (1), tractant (1), transportista (1), xofer (3).

³¹ Ídem: estudiant (3), *sus labores* (15).

³² Hi ha tres processats dels quals no consta l'ofici.

EDAT DELS PROCESSATS

La franja d'edats en què es van cometre més delictes és la de 18 a 25 anys, segurament en el moment en què es tenen més necessitats vitals, a part de les necessitats per alimentar-se. Cal tenir en compte que la majoria d'aquests processats no era major d'edat encara (la majoria d'edat s'obtenia als 23 anys). Parlem que poc més del 40% dels sentenciats pertanyen a aquesta franja d'edat. Hi ha autors, com ara M. Ortiz i R. Moreno,³³ que atribueixen aquest fet a la necessitat que tenen aquests joves de sobreviure. La resta de franges d'edat té uns percentatges força inferiors, però si les sumem ens donen més del 45%. Això no ens hauria de resultar estrany, ja que parlem de les franges d'edat en què s'ha de tirar endavant una família i que, per tant, dins aquest context de misèria i pobresa seria normal que delinquessin per tal de sobreviure ells i la seva família. Pel que fa als percentatges de la resta de franges d'edats, són força inferiors, però ens referim a persones majors de 56 anys i també de menors de 18. No obstant això, és sorprenent el percentatge de processats amb una edat inferior a 18 anys, ja que aquests arriben gairebé al 8%.

INTERVALS D'EDAT	QUANTITAT	PERCENTATGE
MENORS DE 18 ANYS	9	7,43%
18 – 25 ANYS	50	41,32%
26 – 35 ANYS	26	21,48%
36 – 45 ANYS	15	12,39%
46 – 55 ANYS	15	12,39%
MAJORS DE 56 ANYS	6	4,95%
TOTAL	121	100%

³³ R. MORENO, *op. cit.*, pàg. 160. Vegeu també M. Ortiz, *op. cit.*, pàg. 419 – 427.

SEXE DELS PROCESSATS

Amb aquestes dades constatem que els homes cometien més delictes que les dones. Així doncs, gairebé el 85% dels processats eren homes. Podríem dir que és un fet normal, ja que en la societat franquista l'home era el que tenia el paper principal, mentre que la dona quedava relegada a les tasques domèstiques i l'educació dels fills. De totes maneres, les dones en alguns casos també delinquen per tal de sobreviure en el marc polític i econòmic dels primers anys del franquisme. En la documentació trobem que les dones també cometien petits furtis i robatoris, tot i que la majoria dels delictes comesos pels membres del sexe femení són relacionats amb avortaments i infanticidis. Un exemple d'aquest tipus el trobem en la sentència número 4 de 1941³⁴:

El 7 de febrer de 1940, la processada Teresa (soltera i de 23 anys) vivia en companyia de la seva germana (Filomena, de 39 anys i casada) al mas Gavinete de Ripoll, on va donar a llum un nen. Per amagar la deshonra de la processada, les dues germanes es van posar d'acord a matar i llençar el nen al riu. La Teresa va deixar d'atendre el nadó i a més va intentar escanyar-lo. Després el va entregar a la seva germana, Filomena, perquè el llençés al riu, la qual abans de llençar-lo el va colpejar al cap amb una pedra, per si encara era viu. El nen va ser trobat l'endemà a prop del mas. L'autòpsia mostrà que el nadó va morir del cop al cap.

La primera va ser condemnada, com autora d'un infanticidi, a una pena d'un any, vuit mesos i vint-i-un dies de presó menor, mentre que la segona, com a autora d'un assassinat, a la pena de sis anys i un dia de presó major.

SEXE	QUANTITAT	PERCENTATGE
HOMES	103	85,12%
DONES	18	14,87%
TOTAL	121	100%

³⁴ Arxiu Històric de Girona, Audiència Provincial de Girona, *Llibre de sentències del tribunal de dret*, reg. 833.

ESTAT CIVIL DELS PROCESSATS

Pel que fa al percentatge de processats que són solters, és força més elevat que qualsevol dels altres. Tanmateix gairebé del mateix percentatge dels processats no se'n coneix l'estat civil, i això dificulta força establir una interpretació fiable de les dades, ja que el 36% no es poden interpretar. És possible que aquesta mancança vingués donada per un descuit de qui anotava les dades dels processats o senzillament pel fet que no donaven tanta importància a aquesta informació.

ESTAT CIVIL	QUANTITAT	PERCENTATGE
SOLTERS	43	35,57%
CASATS	30	24,79%
VIDUS	4	3,30%
NO SE SAP	44	36,36%
TOTAL	121	100%

NOMBRE DE PARTICIPANTS PER DELICTE

La majoria dels delictes eren individuals (80%), però hi ha un percentatge prou significatiu que ens mostra com, de vagades, aquests delictes es feien col·lectivament. Aquest individualisme correspon a petits furtis i robatoris que eren freqüents en el dia a dia de la societat de la postguerra, mentre que els col·lectius freqüentment els podem associar a delictes de major envergadura. Habitualment els delictes col·lectius són associats a avortaments i infanticidis (de manera que algun familiar directe de la mare l'ajudava o l'encobria en el delicte), robatoris i furtis a gran escala (cal no oblidar que habitualment es robava per sobreviure; per tant, no són tan espectaculars com els que podríem trobar actualment) i també alguna estafa (evidentment en aquest tipus d'actes cal ser més d'un per tal d'aconseguir l'objectiu). Un exemple d'aquests delictes col·lectius apareix en la sentència número 37 de 1941³⁵:

³⁵ Arxiu Històric de Girona, *op. cit.*

La nit del 4 de febrer de 1940, els processats (José Rodríguez i José Pérez) van entrar violentant una porta dins les escoles de les Germanes de St. Feliu de Pallerols. Els desperfectes pugen a 25 ptes. Van apropiar-se d'una màquina d'escriure, valorada en 1.550 ptes. A més d'això, en diverses nits no identificades però situades entre octubre i novembre de 1939, van entrar en una fàbrica d'embotits i van sostreure 31 pernills valorats en 2.604 ptes. i que no es pogueren recuperar.

Els processats van ser condemnats, per un delictes de robatori a un any i un dia de presó menor, i per un altre de furt a la pena de dos anys i quatre mesos de presó menor. A mode d'indemnització hagueren de pagar a les Germanes de St. Feliu de Pallerols la quantitat de 15 ptes.

NOMBRE DE PARTICIPANTS	QUANTITAT	PERCENTATGE
1 PERSONA	81	81,81%
2 PERSONES	14	14,14%
3 PERSONES	4	4,05%
TOTAL	99	100%

TIPOLOGIA DE DELICTES I DE CONDEMNES³⁶

Davant aquestes dades cal destacar que hi ha una àmplia gamma de condemnes segons el delictes comès, i poden anar des de l'absolució fins als 20 anys de presó menor. Nosaltres, per tal d'organitzar la gran varietat de casos, hem agrupat les decisions del tribunal sobre cada presumpte delictes en absolucions, multes econòmiques (la totalitat era inferiors a les 1.000 ptes.), presó menor, presó menor juntament amb una multa econòmica, presó major, arrest major, arrest major juntament amb una sanció econòmica i rebel·lió. En la descripció de la resolució també constava que els processats que no eren absolts havien de pagar els costos processals i, a més, quedaven suspesos de tot càrrec i del dret de sufragi.

³⁶ Cal tenir en compte que el nombre de penes trobades en la documentació és superior al de sentències, ja que en alguns casos es penalitza el processat per diversos delictes comesos en un determinat temps. Cal, doncs, puntualitzar que només s'han comptabilitzat les condemnes que fan referència a les sentències buidades en aquests anys.

DELINQUÈNCIA I JUSTÍCIA DURANT LA IMMEDIATA POSTGUERRA

Si comparem les nostres dades amb les de C. Mir³⁷, ens adonem, com ella, que les penes més dictades pels tribunals foren la presó menor i l'arrest major. També coincideix el tipus de delictes més comuns, com veurem més endavant. Així mateix, també podem anotar que en la documentació treballada no hem trobat cap sentència que castigues el processat amb una pena d'arrest menor. Lleugerament inferior és el percentatge de multes econòmiques dictades. Però el més sorprenent és que més del 10% de les sentències acaba amb una resolució favorable al processat, l'absolució, i gairebé en la totalitat dels casos és per manca de proves que l'acusin.

TIPUS DE CONDEMNNA	QUANTITAT	PERCENTATGE
ABSOLUCIÓ	13	10,74%
MULTA ECONÒMICA INFERIOR A 1.000 PTES.	14	11,57%
PRESÓ MENOR	25	20,66%
PRESÓ MENOR I SANCIO ECONÒMICA	3	2,47%
ARREST MAJOR	60	49,58%
ARREST MAJOR I SANCIO ECONÒMICA	4	3,30%
PRESÓ MAJOR	1	0,82%
REBEL·LIÓ	1	0,82%
TOTAL	121	100%

Per delictes, l'estafa se sol penalitzar majoritàriament amb arrest major (el temps variarà segons el tipus d'estafa i la seva magnitud), tot i

³⁷ C. MIR, C. AGUSTÍ, (2005), *op. cit.*, pàg. 89.

que en algun cas també trobem que s'ha aplicat la presó menor o fins i tot sancions econòmiques i absolucions. Comparant aquestes dades amb les que ens ofereix C. Mir³⁸, veiem que no s'aplica el càstig mínim, però tampoc el màxim (multa i presó major, respectivament), sinó una pena intermèdia. En el cas dels robatoris, podem parlar d'unes sancions que variaran segons la tipologia del delictes, però que majoritàriament es basen en arrest major i presó menor; aquests sí que encaixen més amb les dades de penes mínimes i màximes ofertes per C. Mir, que proposen l'arrest menor com la pena mínima. En els delictes de furt, ens trobem amb un cas similar, en què el càstig més imposat seria l'arrest major, tot i que en aquest tipus de delictes detectem una certa variabilitat en la imposició de penes, ja que també hem trobat absolucions, presó menor i sancions econòmiques. Si bé s'aplicava la pena mínima, no s'ha constatat l'aplicació de la pena màxima: presó major.

Pel que fa a la resta de delictes, hem detectat que hi ha més variabilitat en l'aplicació de les penes, ja que aquestes poden anar des de l'absolució fins a la presó menor.

TIPUS DE DELICTE	QUANTITAT	PERCENTATGE
AVORTAMENT	2	2,02%
ABUSOS DESHONESTOS	2	2,02%
AMENACES	3	3,03%
ASSASSINAT	2	2,02%
CORRUPCIÓ I SOSTRACCIÓ DE MENORS	2	2,02%
ESTAFA	12	12,12%
FURT	35	36,36%
HOMICIDI	1	1,01%
IMPRUDÈNCIES	3	3,03%

³⁸ C. MIR, C. AGUSTÍ, (2005), *op. cit.*, pàg. 88.

DELINQUÈNCIA I JUSTÍCIA DURANT LA IMMEDIATA POSTGUERRA

INCENDI	2	2,02%
INFANTICIDI	2	2,02%
INFIDELITAT ALS DOCUMENTS	1	1,01%
INHUMACIÓ IL·LEGAL	1	1,01%
LESIONS	7	7,07%
PARRICIDI	1	1,01%
ROBATORI	20	20,20%
USURPACIÓ DE FUNCIONS	1	1,01%
VIOLACIÓ	2	2,02%
TOTAL	99	100%

En aquesta primera classificació de delictes ens trobem davant de la tipologia exacta que hem treballat amb la documentació i ens adonem que hi ha certs delictes que són recurrents dins la societat franquista del període de postguerra. Els delictes més freqüents foren el furt, l'estafa i el robatori, els quals constitueixen gairebé el 70% dels delictes, mentre que la resta és força proporcionada pel que fa als percentatges. Així doncs, la majoria dels delictes es cometeren contra la propietat. Hem de relacionar aquests delictes amb la situació econòmica de la població espanyola de postguerra, de manera que es delinquia per poder vendre després els productes al mercat negre i així intentar sobreviure. Tal com cita R. Moreno³⁹, a tot l'Estat es va desenvolupar una situació de precarietat alimentària donada pel racionament que va instaurar el règim, la qual va ser molt més intensa en les zones no productores, ja que no els arribaven ni les quantitats mínimes de productes bàsics. Això determinava que augmentessin els preus d'aquests productes, així com la seva comercialització en el mercat negre a gran escala. Aquesta pràctica va arribar fins al punt que els preus del mercat negre estaven condicionats per les dificultats internes del mercat i pel grau de sanció que tenia la venda de determinats productes, de

³⁹ R. MORENO, *op. cit.*, pàg. 151.

manera que si l'activitat tenia més o menys risc de sanció, aquesta condicionava que el valor del producte al mercat fos més o menys elevat. Evidentment, els productes més comercialitzats en aquest mercat eren els bàsics dins la dieta alimentària: cereals, llegums, oli, etc.

D'altra banda, els robatoris i els furtus també foren un gran problema per a la justícia del moment. Com ja hem comentat, es realitzaven per tal de sobreviure i es robaven les coses més inversemblants, per tal de després revendre-les i així treure'n uns diners extres que ajudarien a alimentar la família. En la documentació treballada trobem que alguns dels objectes robats són, per exemple, sacs, els quals després es revenien i així els infractors es procuraven un sobresou. Altres elements robats eren bicicletes, aviram, màquines d'escriure, mantes i tot tipus d'elements metàl·lics (com ara canonades i altres elements; en una de les sentències es fa referència al robatori d'elements d'un antic ferrocarril de Palamós que estava abandonat). Tot element que pogués ser susceptible de ser rebut, així com, evidentment, quantitats de diners en metàl·lic.

Gairebé tots els casos d'avortaments, assassinats, infanticidis i inhumacions il·legals corresponen a unes mateixes motivacions: les de dones que volien amagar infidelitats i que, per tant, intentaven desfer-se dels nadons sense haver de donar explicacions a la societat. Aquí podríem veure el paper que juguen els rumors, ja que en molts casos actua la mare sola o amb la confidencialitat d'un parent proper que ajuda a amagar el delicte. D'altra banda, també podem detectar com persones pròximes als processats delaten el delicte a la justícia fent visible aquest tipus de delinqüència.

Pel que fa a abusos deshonestos i corrupció de menors, no n'hi ha un percentatge gaire elevat. Igualment passa amb les amenaces, els incendis i la infidelitat als documents. En els delictes de lesions podem veure una tipologia molt variada de motius pels quals es cometen. En alguns casos, el mòbil d'aquest delicte foren baralles com a conseqüència d'algun furt, o bé per motius que no s'expliciten o fins i tot, en algun cas, perquè l'agressor havia begut massa i això el va dur a la baralla amb un altre individu. De tota manera, no podem establir una causalitat estàndard per a aquest delicte, si més no amb la documentació treballada fins al moment.

DELINQUÈNCIA I JUSTÍCIA DURANT LA IMMEDIATA POSTGUERRA

TIPOLOGIA DE DELICTES	QUANTITAT	PERCENTATGE
DELICTES CONTRA LA HONESTEDAT	8	8,08%
DELICTES CONTRA LA PROPIETAT	57	57,57%
DELICTES CONTRA LA VIDA I LA INTEGRITAT CORPORAL	16	16,16%
FALSEDATS	13	13,13%
IMPRUDÈNCIA TEMERÀRIA	4	4,04%
INFRACCIONS DE LLEIS SOBRE INHUMACIONS, VIOLACIÓ DE SEPULTURES I DELICTES CONTRA LA SALUT PÚBLICA	1	1,01%
TOTAL	99	100%

En aquesta segona classificació, hem agrupat les tipologies i casos anteriors seguint el model de l'*Anuario estadístico* de l'any 1943⁴⁰ per tal de poder fer comparacions entre els percentatges i els diferents anys. Cal esmentar que entre els delictes contra l'honestedat s'hi han comptat tots aquells relacionats amb violacions, abusos deshonestos, etc. Els delictes contra la vida i la integritat corporal engloben tots els delictes de lesions i amenaces, entre d'altres. En els delictes contra la propietat s'hi classifiquen els robatoris, els furtis i els incendis, mentre que en els delictes de falsedats hi englobaríem les estafes i la usurpació de funcions.

CONCLUSIONS

Durant els primers anys del franquisme, període de postguerra o *terror blanc* (1939-1943), trobem una societat que vivia un ambient de pesimismo i derrotisme. Hi havia una crisi econòmica greu per culpa de les conseqüències de la Segona Guerra Mundial i de la política autàrquica del

⁴⁰ *Op. cit.* Vegeu llistat de delictes del quadre. En no haver-hi cap delicte dels nostres documents que encaixi amb alguns dels que l'anuari estadístic esmenta, no s'han anotat, però els esmentem: delictes contra l'administració de justícia, contra l'honor, l'ordre públic, la Constitució, la seguretat de l'Estat, delictes de l'estat civil de les persones, delictes penats per lleis especials, jocs i rifes.

govern franquista. Els salaris eren prou baixos com per no compensar les pujades de preus dels productes, la repressió laboral va afavorir l'empobriment de la classe treballadora i, en l'àmbit rural la situació no era millor. Això va comportar una situació de fam i misèria que fou acompanyada d'epidèmies com ara el tifus i la tuberculosi.

Davant aquesta situació social i econòmica, i després d'analitzar els documents, podem concloure que la majoria de delictes es produïen per la manca de diners, menjar i altres productes, sobretot en les famílies que tenien les remuneracions més baixes. Això ens queda ben representat en la tipologia de delictes que hem consignat, en què gairebé el 70% corresponen a robatoris, furts i estafes. A més, podem comprovar com els sectors amb més processats són el primari i el secundari (27,27% i 37,19%, respectivament), sectors en què els salaris no eren tan elevats i la subsistència es feia més difícil. I si els racionaments als quals estava exposada la població no eren equitatius, això comportà que en determinades zones no arribessin ni les quantitats mínimes dels productes bàsics. La població, doncs, per alimentar-se, havia de recórrer al mercat negre i adquirir els productes essencials: llegums, cereals, etc. Com molt bé sabem, aquest mercat tenia uns preus superiors als habituals. Tot plegat influí en el fet que la població es dedicés als petits furts i robatoris, per tal d'adquirir productes susceptibles de ser venuts en el mercat negre o bé que els asseguessin l'alimentació.

Pel que fa a la procedència de les sentències, els jutjats instructors de Girona i la Bisbal d'Empordà foren els dos jutjats que originaren més sentències (39,39% i 30,30%, respectivament). En el cas de Girona sembla lògic, ja que és un partit judicial gran, mentre que en el cas de la Bisbal no ho és tant, però sí que podem suposar que hi ha molta població que es deu emmarcar dins la casuística anterior (en què la població cometia petits delictes per sobreviure) i que donaria explicació a l'elevat percentatge de sentències. En el cas del jutjat de la Bisbal, la procedència i residència de gran part dels processats pertany a poblacions baix-empordaneses (aproximadament entre un 25 i un 30% tant de procedència com de residència), mentre que en el partit judicial de Girona hi ha una diferència de percentatge respecte a la procedència; ho podríem explicar perquè Girona és capital de província i ofereix més atractiu per a tots aquells que provenen d'altres províncies buscant feina. Segurament devia ser la primera destina-

ció dels forans, tot i que després poguessin diluir-se entre la població de la resta de partits judicials. Un fet sorprenent i que cal remarcar és que si comparem la quantitat de processats amb relació a la població total del seu partit judicial, trobem que la Bisbal té un percentatge força més elevat que no cap dels altres, i que destaca fins i tot amb comparació amb el partit judicial de Girona. Així, en proporció, Girona té menys processats que la Bisbal malgrat que és més gran en població total. Podríem plantejar-nos si estem parlant d'un incís puntual o si bé a les terres de l'actual Baix Empordà hi havia més necessitats i la delinqüència era la manera de suplir les que el govern franquista no solucionava. Caldria, però, fer estudis més profunds en aquest camp per poder extreure'n una conclusió més extensa.

Els delictes contra la propietat havien estat seguits per la justícia ordinària durant la Segona República, però a partir de l'esclat de la guerra en tots aquells territoris on es va fer present el domini franquista es van començar a gestionar a través dels tribunals militars, fet que es va instaurar arreu el 1939, quan Franco s'imposà a tot el territori espanyol. El mateix passà amb els delictes d'estafa i relacionats amb l'estraperlo, que a partir d'aquest moment foren seguits per la fiscalia de taxes o el jutjat de delictes monetaris, els quals agreujaren, evidentment, les penes corresponents a aquests delictes. Com hem vist, aquests delictes estan relacionats amb estafes i el mercat negre.

La resta de tipologia de delictes és aproximadament l'habitual pel context. Tenint en compte que el govern va afanyar-se a fer lleis per regular la moral catòlica i a la vegada potenciar el creixement vegetatiu (que fins aleshores havia estat negatiu, fruit de la guerra), no és d'estranyar que trobem avortament i infanticidis. Veiem com s'intenta a través de diferents lleis penalitzar l'avortament, l'adulteri, l'ús de l'anticonceptiu, etc. Malgrat que no eren els més habituals, també els hem de tenir en compte, ja que ens marquen algunes de les problemàtiques socials de l'època.

Pel que fa a les edats dels processats, la majoria són compreses entre els 18 i els 45 anys, tot i que el percentatge més elevat de processats és el comprès entre els 18 i els 25 anys; en què la majoria d'encausats són menors d'edat, ja que la majoria d'edat estava fixada als 23 anys. Com ja hem esmentat, podria ser degut a la situació socioeconòmica que patia la societat de postguerra i a la necessitat de sobreviure que tenien els processats.

Respecte a l'estat civil dels encausats, no podem extreure conclusions del tot fermes, ja que gairebé del 40% dels processats no se'ns en diu l'estat civil. De tota manera, entre dels casos en què sí que es coneix, podem dir que qui realitzava els delictes solien ser homes solters. Segurament això era molt condicionat per la societat del moment, ja que les dones tenien unes tasques assignades i un comportament a seguir, una vida més familiar i no tan social.

Si analitzem i comparem la tipologia i quantitat de delictes comesos durant el trienni 1939–1941 i els resultats de 1942, podem trobar certes diferències. És clar que cal tenir en compte que en un cas estem parlant de tres anys i en l'altre d'un sol any. Primer de tot, cal que esmentem que ens trobem davant l'augment de delictes respecte al trienni anterior, ja que al llarg del trienni trobem 121 processats mentre que el 1942 en trobem 182. De tota manera podem constatar que els delictes contra la propietat foren els que tingueren més processats, ja que en el trienni tenim un total de 57 sentències mentre que tan sols el 1942 ja tenim 145 processats.⁴¹ Tot seguit trobem els delictes de falsedats (dels quals tenim 13 sentències del trienni i 16 processats de 1942) i contra la vida i la integritat corporal (dels quals tenim 16 delictes del trienni i 13 processats el 1942). Pel que fa als delictes menys freqüents, en la nostra documentació apareixen vuit sentències referides a delictes contra l'honestedat mentre que el 1942 només hi ha un processat. Veiem, doncs, que en aquest camp hi ha un descens notable de la delinqüència, i el mateix passa amb les infraccions de lleis sobre les inhumacions, les quals disminueixen d'una sentència del trienni a cap el 1942. Tot al contrari ha passat amb els delictes d'imprudència temerària, d'un a dos processats el 1942. Així doncs, podem concloure que, en línies generals, la delinqüència tendia a augmentar en els primers anys de la dècada dels 40 i que els delictes continuaven relacionats amb la propietat i l'estafa, i per tant també molt vinculats a la situació socioeconòmica del franquisme.

⁴¹ Com podem veure, ens trobem amb la dificultat que nosaltres tenim les dades per sentències mentre que les que hem obtingut de 1942 es refereixen al total de persones processades. Malgrat tot, es fa evident que hi ha un augment de la delinqüència, ja que el nombre de processats és superior.